ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

II Всеукраїнського круглого столу

«ПРОТИДІЯ ПРОЯВАМ ТЕРОРИЗМУ ТА КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УМОВАХ ВІЙНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

11 ВЕРЕСНЯ 2025 РОКУ

ДЕПАРТАМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ДОНЕЦЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ПРОТИДІЯ ПРОЯВАМ ТЕРОРИЗМУ ТА КОЛАБАРАЦІОНІЗМУ В УМОВАХ ВІЙНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

МАТЕРІАЛИ ІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КРУГЛОГО СТОЛУ

11 вересня 2025 року

Кропивницький – 2025

УДК: 343.2/.7:355.01(477)(082)
П 83

Редакційна колегія:

ПОНОМАРЬОВА Тетяна – *голова редколегії* – завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції імені Е.О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, старший дослідник;

Члени редакційної колегії:

СТЕЦЮК Роксолана – завідувач редакційного відділення відділу організації наукової діяльності Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат філологічних наук, доцент;

ШУРУН Ірина – науковий співробітник відділення організації наукової роботи відділу організації наукової діяльності Донецького державного університету внутрішніх справ.

П 83 Протидія проявам тероризму та колабораціонізму в умовах війни: стан та перспективи: матеріали ІІ Всеукраїнського круглого столу (м. Кропивницький, 11 вересня 2025 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2025. 203 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою
Донецького державного університету внутрішніх справ
(протокол № 5 від 26.11.2025)

У збірнику представлено матеріали доповідей учасників ІІ Всеукраїнського круглого столу «Протидія проявам тероризму та колабораціонізму в умовах війни: стан та перспективи» (11 вересня 2025 р., м. Кропивницький).

Розглянуто актуальні теоретичні та практичні питання, що стосуються забезпечення національної безпеки України з урахуванням актуальних загроз і викликів. Наведено пропозиції з удосконалення законодавства і правозастосовної практики, спрямовані на підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, які беруть участь у протидії проявам тероризму та колабораціонізму в Україні.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників закладів освіти й наукових установ, здобувачів вищої освіти юридичного і правоохоронного напрямів, працівників органів Національної поліції, інших державних органів, що входять до складу сектору безпеки і оборони. Матеріали доповідей друкуються в авторській редакції. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ в матеріалах доповідей несуть автори.

Усі доповіді представлено в авторській редакції.

УДК: 343.2/.7:355.01(477)(082)

© Автори, 2025
© ДонДУВС, 2025

колаборaційної діяльності як кримінально-правового явища. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2022. Вип. 4(56). С. 71-76.
2. Чальцева О.М. Категорія «колаборaціонізм» як багатокомпонентний наратив в умовах війни. *Науковий журнал «Політичне життя»; Донецький національний університет імені Василя Стуса*. 2022. №2. С.56-60.

Ірина Похиленко,
доцент кафедри права та публічного управління
Київського національного університету
будівництва і архітектури,
кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ЗАХИСТУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ВІД ДІЙ КОЛАБОРАНТІВ

Протягом останніх десятиліть світ став свідком цілеспрямованого руйнування культурної спадщини як інструменту ведення війни, що використовується з метою знищити ідентичність народу, його історію та колективну пам’ять. Генеральний прокурор А. Костін зазначив, що жорстокість повномасштабного вторгнення визначається «у спробах Росії зробити життя на всій території України нестерпним… а також у намаганні стерти українську мову, історію та ідентичність, де б то не було» [1]. Ідеться, зокрема, про знищення музеїв, театрів, бібліотек, історичних архівів, церков та пам’ятників. Таким чином, посягання на культурну спадщину – злочин, що має глибокі ідеологічні та політичні корені.

З огляду на це дії окремих громадян – колаборантів – набувають особливої значущості. Колаборaціонізм можна визначити як свідому співпрацю з окупантами для забезпечення їх інтересів та завдання шкоди власній державі. Колаборанти стають ключовими пособниками у реалізації злочинної стратегії агресора, сприяючи виявленню, розкраданню та знищенню культурних цінностей, часто під виглядом «евакуації» або «збереження». Це ставить перед міжнародним та національним правом складне завдання: не лише засудити державу-агресора, а й притягнути до відповідальності окремих осіб, що сприяли

цим злочинам.

Міжнародно-правовою основою захисту культурної спадщини в умовах збройного конфлікту є Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року. Цей документ є першим міжнародним договором універсального характеру, що присвячений охороні культурних цінностей під час війни. Конвенція зобов'язує держави-учасниці «поважати» та «охороняти» культурні цінності, розташовані як на їх власній території, так і на території інших країн, а також категорично забороняє будь-які дії, що можуть призвести до руйнування чи пошкодження таких об'єктів.

Одним із ключових механізмів, передбачених Конвенцією, є використання спеціального розпізнавального знака – «блакитного щита». Цей знак, що складається з чотирьох частин синього та білого кольору, наноситься на об'єкти, що потребують посиленого захисту. Крім того, Гаазька конвенція також вимагає від договірних сторін вживати підготовчих заходів для захисту культурних цінностей ще у мирний час. До таких заходів належить створення відповідних реєстрів, планування необхідних надзвичайних заходів, належна підготовка персоналу. Недотримання цих вимог не позбавляє об'єкти захисту, але може ускладнити доведення їх належності до культурних цінностей у разі нападу.

У контексті дій колаборантів положення Гаазької конвенції є фундаментальними, оскільки будь-яке сприяння руйнуванню, пошкодженню або незаконному вивезенню культурних цінностей з окупованих територій, є прямим її порушенням. Конвенція також зобов'язує сторони запобігати протизаконному вивезенню цінностей і забезпечувати їх зберігання, а після закінчення воєнних дій – повертати на місце, звідки вони були вивезені. Таким чином, міжнародне право прямо визначає пособництво з боку колаборантів у цьому як злочин.

На додачу до захисту під час збройних конфліктів міжнародне право має потужні інструменти для боротьби з незаконним обігом культурних цінностей. Ключовим документом у цій сфері є Конвенція ЮНЕСКО про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності від 14 листопада 1970 року. Вона заклала принципи колективної відповідальності та визнання права народів на власну культурну спадщину. Утім, імплементація Конвенції стикається з

серйозними викликами, головним з яких є принцип територіальності законів (*lex rei sitae*), згідно з яким перевагу має закон тієї держави, де об'єкт перебуває на момент висунення вимоги про реституцію, а не закон держави походження. Це істотно ускладнює повернення незаконно вивезених цінностей, уможливлюючи їх легалізацію.

Конвенція УНІДРУА про викрадені або незаконно вивезені культурні цінності від 24 червня 1995 року безпосередньо стосується повернення зазначених предметів та спрямована на усунення деяких прогалин згаданої вище Конвенції ЮНЕСКО. Однак практика застосування обох міжнародно-правових актів свідчить про потребу додаткових механізмів, зокрема двосторонніх угод. Їх укладення дозволить подолати обмеження універсальних конвенцій (зокрема, щодо часових обмежень на реституцію).

Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду (МКС) є найважливішим інструментом для притягнення до індивідуальної кримінальної відповідальності за найтяжчі міжнародні злочини. Його стаття 8 визнає воєнним злочином «умисне спрямування нападів на будівлі, призначені для релігійних, освітніх, мистецьких, наукових чи благодійних цілей, на історичні пам'ятники, госпіталі та місця зосередження хворих і поранених за умови, що вони не є військовими цілями». Згідно з преамбулою Римського статуту МКС, всі народи об'єднані спільними узами, а взаємне переплетіння їх культур утворює спільну спадщину, і ця крихка мозаїка може бути в будь-який час зруйнована. Це підкреслює універсальну цінність культурної спадщини та необхідність ефективного міжнародного правосуддя.

Важливим прецедентом у застосуванні цих норм стала справа Ахмеда аль-Фагі аль-Махді, засудженого МКС за знищення історичних мавзолеїв та мечеті Сіді Яхья у Тімбукту (Малі). Цей вирок засвідчив прагнення світової спільноти суворо карати за напади на культурну спадщину не лише безпосередніх виконавців, а й співучасників, тобто пособників з числа колаборантів. І вітчизняні правоохоронні органи активно працюють над притягненням винних до відповідальності. За словами Генерального прокурора А. Костіна, станом на березень 2024 року прокуратура розслідує понад 60 справ щодо злочинів РФ проти української культурної спадщини [2].

Міжнародно-правові механізми створюють основу для кваліфікації дій колаборантів як співучасті у міжнародних злочинах проти культурної спадщини. Однак ефективність їх переслідування залежить від низки факторів, включаючи ретельне документування вчиненого та тісне міжнародне співробітництво. Відтак слід зосередити зусилля на укладенні двосторонніх договорів з ключовими державами-партнерами для унормування реституції, запобігання незаконному обігу культурних цінностей, вивезених з окупованих територій, а також на виробленні єдиної державної політики щодо притягнення винних до відповідальності та відшкодування завданих збитків.

Список використаних джерел

1. Генеральний прокурор Андрій Костін розповів у ООН про російські злочини, спрямовані на руйнування культурної спадщини України URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3910145-znisenna-kulturnoi-spadsini-ukraini-e-elementom-kremlivskoi-politiki-genocidu-kostin.html (дата звернення: 18.08.2025).
2. Прокуратура розслідує понад 60 справ щодо злочинів РФ проти української культурної спадщини URL: https://zmina.info/news/prokuratura-rozsliduye-ponad-60-sprav-shhodo-zlochyniv-rf-proty-ukrayinskoyi-kulturnoyi-spadshhyny/ (дата звернення: 18.08.2025).

Юлія Руденко,
провідний науковий співробітник
науково-організаційного центру
Національної академії Служби безпеки України,
доктор політичних наук, доцент

СУЧАСНИЙ МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ: ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ БАЗИ ТА ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ

Класичними характеристиками сучасного міжнародного тероризму є його джерела, суб’єктивні та об’єктивні причини і, безумовно, соціальна база.